

The methodological system of research competence formation of future PE teachers is realized through integration-research complex of school subjects, which allows practical using of integration communications between subjects both within one course, and between school courses of PE teacher training at the basic (motivational-analytical), basic professional (organizational-activity) and academic-adaptive stages.

Key words: professional training, future PE teacher; research competence; integration; intersubject communications; integration-research complex

Стаття надійшла до редакції 02.09.2019 р.

УДК 37.035:39(=161.2)

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194896>

ОЛЬГА ЦИБУЛЬКО

ORCID: 0000-0003-1297-5465

Маріупольський державний університет

ІДЕЇ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ У КОЗАЦЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У статті проаналізовано розуміння сутності поняття «духовність» у добу козацтва. Вказано на зв'язок таких ідей з педагогічними концепціями, з концепціями виховання. Доведено, що козацька культурна епоха визначила особливості духовності людини, створюючи середовище її життя.

Ключові слова: духовність; козацька педагогіка; лицарство; моральні цінності; сутність людини

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями.

Важливим аспектом сучасного виховного процесу є формування і розвиток духовності людської особистості. Одним з головних чинників, що сприяють цьому виду педагогічної діяльності є національні звичаї, традиції тощо. У цьому контексті науковий інтерес становить вивчення змісту поняття духовності на певних етапах історичного розвитку нашої держави, насамперед духовних орієнтирів та моральних цінностей запорозьких козаків, які були елітарною частиною українського суспільства та зразком для багатьох поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор.

Для написання статті інформативними були розвідки з історії становлення та функціонування системи освіти Запорозької Січі (Федоренко, 1990), дослідження з історії козацької педагогіки (Стефанюк, 2000; Стельмахович, 1997; Руденко, 2003; Руденко, 2007). Праці вищезгаданих авторів пронизані ідеєю відродження української козацької педагогіки як вищого прояву народної педагогіки. Оскільки в сучасності вона збагачується підходами, ідеями і засобами української та зарубіжної наукової педагогіки. Як галузь науки про виховання, козацька педагогіка значно розширює засоби та можливості науково-патріотичного загартування характеру людини, формування світогляду та виховання в неї лицарської духовності, стійкої громадянської позиції, здатності зміцнювати й захищати незалежну Україну.

Разом з тим, не розкрито питання про сутнісні ознаки «духовності» в козацько-лицарську добу.

Мета статті – розкрити сутнісні ознаки ідеї виховання духовності в епоху козацтва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Серед основних ідей та цінностей козацької педагогіки, можна назвати наступні:

- любов до Бога і синівська відданість Україні, рідному народу, готовність і уміння боротися за його волю і свободу, національні інтереси;
- систематичне вдосконалення тіла і душі, саморозвиток і самореалізація всіх фізичних, душевних і духовних сил, можливостей;
- плекання глибокої поваги до етнічних предків, вдячність їм за жертвовну боротьбу з ворогами України;
- оволодіння здатністю бути володарем становища, господарем на рідній землі, «і воїном у полі, і хазяїном удома»;
- формування в собі і в інших почуття честі, шляхетності, інших лицарських чеснот, державотворчих якостей;
- плекання в кожній особистості національної гідності і гордості, національної свідомості і самосвідомості, готовності шанувати представників інших народів;
- утвердження в житті вітчизняного самоврядування, демократичних засад, українського козацького способу життя;
- здатність постійно виконувати обов'язки перед Україною, гармонійне поєднання особистих і загальнонаціональних потреб та інтересів, готовність до жертвовності в ім'я перемоги українських ідеалів;

– вірність волелюбним заповідям борців за свободу України, плекання високих лицарських якостей людини-українця шевченківського типу;

– готовність боротися з антиукраїнськими, антидержавними явищами в житті, реалізовувати українську національну ідеологію, козацьку філософію, лицарську мораль (Руденко, 2007).

Козацька педагогіка, її культурно-національний зміст, ідейно-моральні цінності повною мірою відображали національну психологію, характер, світогляд та духовність як основні компоненти свідомості нашого народу, формування його морально-духовних орієнтирів.

Українська козацька духовність постійно поглиблювалася завдяки творчому використанню досягнень вітчизняної та зарубіжної науки, а також народної мудрості, яка впливала на широкі верстви населення, надихала їх на боротьбу за свою свободу.

Українська козацька духовність — це історично сформована система духовних багатств лицарської верстви рідного народу, яка виробила і в своєму бутті, способі життя відобразила найвищі цінності національної душі, характеру, світогляду та ідеології. Козацька духовність — це містке фундаментальне поняття, насажене згустками життєвої, культурно-історичної мудрості, ідейно-моральним та емоційно-естетичним змістом, національним і загальнолюдським потенціалом. Це поняття, яке розкриває людину-українця як активного діяча історії свого часу, господаря рідної землі та держави, володаря, охоронця і примножувача національних матеріальних і духовних багатств.

Як найвища якісна характеристика свідомості, козацька духовність має свою особливу систему цінностей. Її характеризують цілісність і гармонійність, віра, надія та любов до всього батьківського, свого родоводу, повага до загальнолюдських здобутків, єдність істини, добра і краси. Складовими і невід’ємними компонентами козацької духовності є презирство і ненависть до всього, що гальмує розвиток рідного народу, обмежує його можливості та перспективи, прагнення та вміння долати перешкоди, які стоять на шляху до утвердження волі, свободи особистості і народу, незалежності України, рівноправності всіх націй (Стельмахович, 1997).

Однією з основних складових козацької духовності була ідея Бога як захисника народу, нації, України. У зміцненні духовних засад козацтва велика роль належала православній вірі. Козаки були віруючими людьми. Вони глибоко шанували свою віру, збагачуючи її традиціями культури своїх предків і використовуючи її об’єднуючі функції в інтересах самосвідомості, соборності України.

Найвищими національними і загальнолюдськими духовними цінностями козацької еліти були ідея волі та свободи людини і народу, нації і держави. Козацька духовність спрямовувалася на утвердження національного способу життя та традицій.

З високою вимогливістю ставились козаки до людей, негативні якості яких та їх низька духовність заважали злагоді, гуманним стосункам у суспільстві, утвердженню державної самостійності України.

Козаки-інтелектуали обґрунтували волю людини як головний дар життя, її природне право, вони послуговувалися філософією волі, свободи і незалежності, любові до Матері-природи, рідної землі, а тому належним чином осмислювали життєвий досвід пращурів, буття народу, його духовні скарби, глибоко замислювалися над проблемами життя, вічності та миттєвості (Руденко, 2007).

Козацька мудрість утверджувала взаємопідтримку, братство рівних і різних людей, а не отарність, животворящу соборність яскравих індивідуальностей, а не мертву єдність «сірих», бездуховних людей.

Порівняно з іншими суспільними верствами, у козаків був значно вищий рівень сформованості духовних цінностей – благородства душі, моральної та естетичної цінності, кришталевої чистоти і непідробної вишуканості поведінки, синівського ставлення до рідного народу, Батьківщини. Народ, нація є найвищою цілісністю, а кожна людина – її складова частина. Це і формувало своєрідний козацький світогляд як різновид українського національного світогляду. Він ґрунтувався в звитязних битвах, патріотичних справах, трудовій діяльності, державотворчих зверненнях, у зіткненні із ворожими теоріями, поглядами та ідеями.

У процесі самобутнього козацького світорозуміння формувалися оригінальні компоненти духовності світоглядного характеру. Результати такої пізнавальної діяльності утворили своєрідну систему поглядів, переконань, ідеалів, ціннісних орієнтацій, що закладали підвалини розуміння людських чеснот та використовувалися у вихованні дітей (Стефанюк, 2000).

Висока духовність та інтелектуальність козацького середовища ґрунтувалися ще й на добрій освіченості запорожців, адже серед них було немало тих, хто закінчив не лише елементарні школи, а й колегіуми і навіть академії — Києво-Могилянську, Острозьку, Замостську, Краківську та ін., чи мали дипломи західноєвропейських університетів (Руденко, 2003).

Козацький світогляд вирізнявся негативним ставленням до підступництва і зради, міщанського животіння, пасивного очікування добра, байдужості до долі України, гармонійно поєднував у собі елементи міфологічного світогляду своїх предків-дайбожичів, православного релігійного та наукового світогляду, формував духовно-моральні цінності, що включали досягнення предків, рідного народу і християнства, одухотворяючи їх загартованим у специфічних життєвих умовах українським менталітетом. На вищу сходинку козацтво підняло етнологику, з успіхом застосовуючи родинні моральні цінності в громадському житті, в різноманітних козацьких об’єднаннях, державних структурах тощо.

Українська козацька ідеологія формувала цілісну особистість із глибоким і стійким духовним потенціалом, яка не гнеться і не ламається перед небезпеками життя, ворожим натиском.

Виховані в душі згуртованості та єдності, вірності державотворчим процесам своєї минувшини, козаки усвідомлювали історичну місію рідного народу — самовизначитися як національна (етнічна) окремішність, тобто як самобутня спільність людей, що має однакові природні (генетичні, фізіологічні, антропологічні), психологічні, історичні, економічні, культурні, етнографічні особливості, яка споконвіку проживає на спільній території, має єдину мову, духовність (Федоренко, 1990).

З високою вимогливістю ставились козаки до людей, негативні якості яких та їх низька духовність заважали злагоді, гуманним стосункам у суспільстві, утвердженню державної самостійності України.

Велика заслуга козацької духовності полягає в тому, що родинні цінності в ній вважалися за найглибші та найміцніші, які, до того ж, набували загальнонаціонального характеру. Закони, традиції, цінності родини, стійкі емоційно та ідейно насажені і тривалі в часі, козаки творчо переносили в козацьке щоденне буття і військову справу. Таким чином зміцнювалася ідейно-моральна, емоційно-естетична основа всієї козацької спільноти, а через неї — і всього народу. Козацька еліта домагалася, щоб увесь український етнос відчував себе як одна родина, тоді йому були б не страшні збройні навали чужинницьких орд, які далеко не завжди були чисельними. Своєю мораллю і поведінкою лицарі доводили, що для них Україна була найвищою цінністю, найдорожчою родиною, яку вони любили вірно, а якщо цього вимагали обставини, аж до самозречення (Руденко, 2007).

Високу лицарську духовність, народотворчі якості у молоді покликана була виховувати козацька педагогіка, акцентуючи увагу на вихованні в юнаків і дівчат етнічної свідомості і самосвідомості, гідності і честі, патріотизму, тобто якостей, які поглиблюють взаєморозуміння, сприяють усвідомленню спільних обов'язків. Козацькі виховні традиції допомагали формувати почуття взаємопідтримки, створювати такі громадські осередки, організації, які об'єднували б населення, спрямовували його зусилля на досягнення суспільно важливих цілей.

Виховні ідеї, традиції народотворчого характеру сильні тоді, коли задіяні в родинному вихованні. Козацька педагогіка в цьому відношенні досягала значних практичних результатів в більшості українських сімей.

Для представників інших соціальних станів козаки були духовними законодавцями: вони визначали ідейні орієнтири, цілі та засоби боротьби, завдання і напрямки діяльності в ім'я свободи України. Представники інших соціальних груп брали козаків за взірці у тому, кого треба наслідувати.

Багато зусиль козацька еліта докладала до того, щоб наша нація берегла свій генофонд, була фізично і морально здоровою. Українська національна ідея — системоутворююча в козацькій духовності і посідала найвищий статус у ієрархії духовних цінностей.

Кожен народ має такі пам'ятні місця, історичні осередки, вітчизняні символи, які найвищою мірою відображають його національну сутність, духовність. Для українського народу Запорізька Січ є тим історико-культурним, національно-духовним феноменом, який найглибше концентрує в собі найістотніші ознаки нашої нації. Упродовж століть Запорізька Січ втілювала в собі волелюбні мрії та надії українського народу, стала нездоланною фортецею його нескореного духу. Запорізькі козаки створили українську козацьку державу — Землі вольностей Війська Запорізького, яка мала свою столицю — фортецю Запорізьку Січ, армію, школи, православні церкви, зв'язок, козацький уряд на чолі з гетьманом чи кошовим отаманом, демократичний лад, судову систему, архів (Стефанюк, 2000). Запорізька Січ була форпостом волелюбності, козацько-лицарської філософії, ідеології, правосвідомості та психології українського народу.

Підкреслимо, що козаки дотримувалися верховенства лицарських моральних цінностей. У них на високому рівні була козацька естетика, яка утверджувала культ краси досконалої людини, найвищу красу вірності рідній землі, своєму народу, Батьківщині — Україні.

Висоти козацької духовності, які розвивала в собі елітна частина козацтва, переймають підростаючі покоління нашого народу. Нерідко йдучи на самопожертву в боях із ворогами України, козаки гинули самі, але завдавали ворогові значних втрат, прискорювали перемогу над ним. Козаки прагнули звеличити славу України серед інших народів. Розвиваючи себе фізично і духовно, вони прагнули якнайбільше корисного зробити для свого народу і дуже критично ставилися до тих своїх співвітчизників, хто мав «слабкості споживацького життя», був байдужий до долі України.

Особливо великі заслуги українського козацтва в тому, що всім своїм способом життя воно утверджувало психологію та філософію народовладдя, людської гідності і честі, рівноправності і справедливості, принципи демократії та гуманізму.

Зазвичай, козаки мислили масштабно, на високому рівні узагальнення відомих їм знань, народних і наукових, про світ, його будову, космічні явища. Вони любили філософствувати, глибоко поважали народних любомудрів. Козаки-інтелектуали обґрунтували волю людини як головний дар життя, її природне право, вони послуговувалися філософією волі, свободи і незалежності, любові до Матері-природи, рідної землі, а тому ґрунтовно осмислювали життєвий досвід пращурів, буття народу, його духовні скарби, глибоко замислювалися над проблемами життя, вічності та миттєвості (Федоренко, 1990).

У козацьких родинах, громадському вихованні юне покоління привчали дотримуватися народного звичаєвого права, принципів і правил, норм моралі, зафіксованих у законах — народних, козацьких традиціях.

Козацька законотворчість закріплювала високоморальні традиції ставлення до людини, поваги її гідності. Право власності в козацькій Україні охоронялося законом, звичаєвим правом, захищалося владними структурами.

Високим взірцем козацької державності, законотворчості є Конституція українського гетьмана Пилипа Орлика 1710 року, яка стала першим у світі документом такого типу. Ознайомлення з її змістом сприяє формуванню у сучасної молоді гордості за наших предків, які прагнули жити за законами добра, істини, краси (Руденко, 2003).

Головна мета козацької педагогіки — формування в сім'ї, школі та громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю, дійовим патріотизмом, високим рівнем духовності.

Виникнення і розвиток козацької педагогіки були підготовлені всією еволюцією життя українського народу. Вона ввібрала в себе ідейно-моральні, емоційно-естетичні, психолого-педагогічні надбання наших пращурів ще від часів Трипільської культури, Київської Русі.

В українську систему освіти, систему духовних цінностей, систему виховання покладено провідні ідеї національно-визвольного козацького руху, закладені основи суспільного життя, які потребували розвитку економіки, культури освіти і виховання.

В козацьку добу, в Україні під могутнім захистом козацьких збройних сил діяли різні типи навчально-виховних закладів. Поряд із академіями, колегіумами, братськими, дяківськими, церковними, монастирськими школами, народними школами мистецтв і ремесел (кобзарства, гончарства, бортництва та ін.) працювали козацькі січові, сотенні і полкові школи та школи джур. У цих навчально-виховних закладах панував волелюбний демократичний дух козацтва. Чільне місце відводилося ідеям і засобам народної педагогіки, українознавства. Всі вихованці разом із батьками, педагогами брали активну участь у впровадженні в життя народних традицій, звичаїв і обрядів.

Особливу увагу необхідно звернути на фольклорне виховання, яке становило один із найважливіших напрямків національного виховання. Його серцевиною були пісні, думи, балади, прислів'я, приказки про козаків, їхню героїчну боротьбу проти чужоземних загарбників – татар, турків, польської шляхти і російського самодержавства. Великий виховний вплив на дітей мали різноманітні види народного мистецтва – декоративно-прикладного, музичного, танцювального, вишивання, рушникарства, різьби по дереву тощо, насичені національними мотивами.

Важлива особливість козацької педагогіки – здатність розвивати відчуття, сприймання, уяву, інтуїцію, підсвідомість – все, що відноситься до ідеальної сфери особистості.

Ідеями і засобами козацької педагогіки наші співвітчизники послуговувалися не лише в родині і навчально-виховних закладах. Її принципи, заповіді, засоби впливали на формування громадської думки, характеру всього народу. В цьому відношенні можна говорити про соціальність козацької педагогіки.

Висновки. Отже, однією з найважливіших сутнісних ознак способу життя козаків, їх згуртованості були глибокі національні родинні традиції, звичаї, почуття, покладені в основу ставлення їх один до одного, інших людей.

Історичний досвід розвитку козацької педагогіки переконує в тому, що вона має високу ефективність, коли діти з раннього віку виховуються на козацько-лицарських традиціях. Творчо враховуючи історичний досвід козацького виховання, необхідно домагатися, щоб сучасні діти ще в дошкільні ознайомлювалися з історичними оповіданнями, легендами про українських козаків, запорізьких лицарів, легендами про їхнє життя і героїчну боротьбу з чужоземними загарбниками. Діти мають вивчати вірші, пісні про любов козаків до рідної землі.

Список використаних джерел

- Руденко, Ю. (2003). *Основи сучасного українського виховання*. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги.
- Руденко, Ю. (2007). *Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність*. Київ: МАУП.
- Стельмахович, М. (1997). *Українська народна педагогіка*. Київ.
- Стефанюк, С. (2000). *Козацька педагогіка*. Харків.
- Федоренко, Д. (1990). *Школа і освіта Запорозької Січі*. Кривий Ріг: ПП Вид. дім.

References

- Rudenko, Yu. (2003). *Osnovy suchasnoho ukrainskoho vykhovannia [Fundamentals of modern Ukrainian education]*. Kyiv: Vyd-vo im. Oleny Telihy [in Ukrainian].
- Rudenko, Yu. (2007). *Ukrainska kozatska pedahohika: vytoky, dukhovni tsinnosti, suchasnist [Ukrainian Cossack Pedagogy: Origins, Spiritual Values, Modernity]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
- Stelmakhovych, M. (1997). *Ukrainska narodna pedahohika [Ukrainian folk pedagogy]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Stefaniuk, S. (2000). *Kozatska pedahohika [Cossack pedagogy]*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Fedorenko, D. (1990). *Shkola i osvita Zaporozkoi Sichi [School and education of Zaporizhzhya Sich]*. Kryvyi Rih: PP Vyd. Dim [in Ukrainian].

TSYBULKO O.

Mariupol State University, Ukraine

IDEAS OF SPIRITUALITY EDUCATION IN THE COSSACK PEDAGOGY

The Ukrainian system of education, the system of spiritual values, the education system laid the leading ideas of the national-liberation Cossack movement, laid the foundations of social life that required the development of economy, culture of education and upbringing.

During the Cossack era, different types of educational institutions operated in Ukraine under the mighty protection of the Cossack armed forces. Along with the academies, colleges, fraternal, deacon, church, monastery, folk arts and crafts schools (kobzar, pottery, bourgeoisie, etc.) worked hundreds and regimental schools and schools of law. These educational institutions were dominated by the freedom-loving democratic spirit of the Cossacks. Prominent place was given to ideas and means of folk pedagogy, Ukrainian studies. All the pupils, together with their parents and teachers, actively participated in the implementation of folk traditions, customs and ceremonies.

Particular attention should be paid to folk education, which was one of the most important areas of national education. At its core were songs, dooms, ballads, proverbs, tales of the Cossacks, their heroic struggle against alien invaders - Tatars, Turks, Polish gentry and the Russian autocracy. Various kinds of folk art - decorative, applied, musical, dance, embroidery, woodwork, woodcarving, etc., saturated with national motives, had a great educational impact on children.

An important feature of Cossack pedagogy is the ability to develop feeling, perception, imagination, intuition, subconsciousness - everything related to the ideal sphere of personality.

Our compatriots served the ideas and means of Cossack pedagogy not only in their families and educational institutions. Its principles, commandments, means influenced the formation of public opinion, character of the whole people. In this respect it is possible to speak about the sociality of Cossack pedagogy.

Therefore, one of the most important essential features of the Cossacks' way of life, their unity, were the deep national family traditions, customs, feelings that underpin their relationship with each other, other people.

The historical experience of the development of Cossack pedagogy convinces that it is highly effective when children from an early age are brought up on Cossack-knightly traditions. Creatively considering the historical experience of Cossack upbringing, it is necessary to ensure that modern children in preschool are acquainted with historical stories, legends about Ukrainian Cossacks, Zaporizhzhya knights, legends about their lives and heroic struggle against alien invaders. Children should learn poems, songs about the love of the Cossacks to their native land.

Keywords: spirituality; Cossack pedagogy; chivalry; moral values; human essence

Стаття надійшла до редакції 24.08.2019 р.

УДК 378.147

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194897>

АНАСТАСІЯ ЧЕЧОТКА

ORCID ID 0000-0002-2069-9715

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлено технологічний аспект практичної діяльності майбутніх фахівців у процесі проходження навчальних, навчально-виробничих і виробничих практик, які є важливими складниками професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарної галузі, оскільки вони спрямовані на закріплення та реалізацію набутих студентами знань, умінь та навичок необхідних для подальшої професійної діяльності, покликані сформувати відповідні професійні компетентності. Тому доцільним виглядає звернення до парадигми педагогічних технологій. Технологічний підхід у педагогіці характеризує спрямованість на постійну оптимізацію та вдосконалення навчального процесу, підвищення його інтенсивності та ефективності. Серед інших обов'язкових властивостей педагогічної технології науковці називають чітку обґрунтованість, опору на розроблену педагогічну теорію, доцільність, структурний та змістовий зв'язок усіх елементів. Загальна структура педагогічної технології організації практики передбачає наступні компоненти, що реалізуються поетапно: діагностика наявного рівня теоретичної готовності; мотиваційно-організаційна фаза; власне процес проходження практики; контроль та перевірка.

Ключові слова: технологічний підхід; технологізація навчального процесу; майбутні фахівці гуманітарної галузі; навчальна практика; виробнича практика

Актуальність теми. Сучасний стан суспільних вимог до молодих фахівців – випускників ВНЗ – потребує уважної розробки підходу до вдосконалення практичного компоненту на загальному тлі навчального процесу. Навчальна та виробнича практики є важливими складниками професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарної галузі, оскільки вони спрямовані на закріплення та реалізацію набутих студентами знань, умінь та навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності, а також є засобом творчого розвитку та саморозвитку. Водночас, саме організація та проведення практичного етапу навчального процесу в гуманітарній освіті є недостатньо глибоко вивченими та мають в собі велику кількість протиріч. Розгляд реального становища речей демонструє, що навчальна практика студентів, що навчаються за гуманітарними напрямками підготовки часто зводиться до формального звітування; відсутні чіткі універсальні програми, якими можна було б керуватися в процесі організації; недостатньо уваги приділяється ретельному контролю за проходженням практики та її результатами; положення про проведення практики та інші методичні документи, на які мають спиратися керівники, носять узагальнюючий характер. Зважаючи на те, що ринок праці ставить цілком конкретні вимоги до молодого фахівця, навчальні практики покликані сформувати відповідні професійні компетентності, доцільним виглядає звернення до парадигми педагогічних технологій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Існує багато підходів до інтерпретації поняття «педагогічна технологія», активно розробляються як теоретичні, так і практичні аспекти технологізації навчання. Коли термін «педагогічна технологія» почав активно вживатися в науковому дискурсі, ключовим його складником було застосування технічних засобів навчання та виховання. Наразі поняття застосовується переважно стосовно організації навчального процесу та його змісту. На методологічному і теоретичному рівнях проблема педагогічних технологій, їх розробки та практичного впровадження розглядається в роботах зарубіжних науковців, серед них: